

UOT - 316.33

Anar Həsənlı

Binəqədi Rayon İcra Hakimiyyəti, f.ö.ü.f.d.

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCANDA MİQRASIYA SİYASƏTİ

“Azərbaycanlılar dünyada gedən miqrasiya prosesi nəticəsində bir çox ölkələrə səpələnmişlər. Bu, təbii bir prosesdir, onun qarşısını almaq olmaz, almaq da lazım deyil və ümumən müsbət xarakter daşıyır. Doğrudur, indi müstəqil dövlət olandan sonra bəzi müxalifət dairələri bizi tənqid edirlər ki, Azərbaycan əhalisinin xeylisi - biri deyir 1 milyon, biri deyir 2 milyon - kənarda yaşayır. Ancaq mən bunu heç də mənfi bir hadisə kimi qəbul edə bilmirəm. Çünki hər bir millət, hər bir xalq yalnız öz doğma torpağı çərçivəsində, milli məhdudiyyət şəraitində yaşaya bilməz. Bir də qeyd edirəm, dünyada miqrasiya prosesi bütün ölkələrə, xalqlara aiddir. Əgər azərbaycanlılar bu proses nəticəsində dünyanın bir çox ölkələrində məskunlaşıbırlarsa, orada özləri üçün həyat qurubırlarsa, özlərinin həyat şəraitini təmin edibırlarsa - bunlar hamısı dünyada azərbaycanlıların nə qədər geniş şəkildə yayıldığını göstərir”.

Heydər Əliyev

1991-ci ildə Sovetlər Birliyinin dağılması ilə müstəqillik qazanmış Azərbaycan dövlətinin bir dövlət kimi varlığı hakimiyyətdə sərəşəsiz rəhbərlərin olmasından təhlükə altına salındı. Düzgün həyata keçirilməyən siyasət nəticəsində dövlətimiz təcrid vəziyyətinə düşərək, siyasi-iqtisadi böhranla üzləşdi. Belə bir şəraitdə, 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərliyə qayıtdı. Ulu öndərin “Mən ömrümün qalan hissəsini xalqıma bağışlayıram” amalı nəticəsində ölkədə ictimai-siyasi sabitlik bərqərar edildi, iqtisadiyyatdakı tənəzzülün qarşısı alındı, qısa bir zamanda ölkəyə xarici investisiya axını üçün zəruri şərait yaradıldı və Azərbaycan Respublikasının dünya birliyinə inteqrasiyasının təməli qoyuldu. Heydər Əliyevin təşəbbüsü və şəxsi səyləri nəticəsində 1994-cü ildə neft kontraktlarının imzalanması ölkəmizin tarixində yeni mərhələnin başlanğıcı idi. Bu dövrdən başlayaraq xarici ölkələrə üz tutan vətəndaşlarımızın sayı getdikcə azalmağa başladı və qısa müddətdə Azərbaycanın miqrasiya saldosu müsbətə doğru artdı.

Hələ ulu öndər Heydər Əliyev 1969-cu ildə respublikaya rəhbər seçildikdən sonra demoqrafik siyasət istiqamətində qətiyyətli addımlar atmağa başladı. 1980-ci ilin əvvəlində ilk dəfə olaraq Heydər Əliyev dövlət səviyyəsində “Respublikanın demoqrafik inkişafı və əhalinin işlə təmin olunması üçün elmi surətdə əsaslandırılmış uzunmüddətli konsepsiya”nın işlənilib hazırlanması vəzifəsini irəli sürmüşdür. Müxtəlif səbəblərə görə uzun müddət icra edilməmiş bu məsələyə Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikası müstəqillik əldə etdikdən sonra 29 dekabr 1998-ci ildə qayıtmış və “Azərbaycanın Demoqrafik İnkişaf Konsepsiyası”na dair Fərman imzalamışdır. Konsepsiyanın əsas məqsədi demoqrafik proseslərdə yaranmış neqativ meyilləri aradan qaldırmaq, ölkənin uzunmüddətli inkişaf strategiyasına uyğun gələn əhalinin kəmiyyət və keyfiyyət artımını təmin etməkdən ibarət olmuşdur.

Bu Konsepsiyanın məntiqi davamı olaraq, Azərbaycan Respublikasında demoqrafiya və əhali sakinliyinin inkişafı sahəsində Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamına əsasən, dövlət proqramının əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasında demoqrafik proseslərin ölkənin sosial-iqtisadi strategiyasına uyğun inkişafına nail olmaq, əhalinin orta ömür yaşını artırmaq, ana və uşaqların sağlamlığının, ailənin möhkəmləndirilməsinin və miqrasiyanın tənzimlənməsinin təmini üçün Dövlət Proqramı hazırlanması və təsdiq edilməsi idi [1].

Məlum olduğu kimi Azərbaycan məcburi miqrasiya prosesləri ilə üzləşən ölkələrdən birdir. “Böyük Ermənistan” yaratmaq xülyası ilə yaşayan erməni qəsbkarları 1905-1907, 1918-1920, 1948-1953, 1988-1994-cü illərdə azərbaycanlılara qarşı qanlı aksiyalar həyata keçirmiş, müharibə elan etmədən hərbi yolla 1988-1994-cü illərdə torpaqlarımızın 20 faizini işğal edərək, 1 milyondan çox əhalini öz doğma yurdlarından didərgin salmışlar.

Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycan torpaqlarına hərbi təcavüzü nəticəsində doğma yurdlarından didərgin düşmüş bir milyonadək qaçqın və məcburi köçkünlərin qayğıları, sosial problemləri ümummilli lider Heydər Əliyevin gündəlik qayğısına çevrilmiş, görülmüş tədbirlər nəticə-

sində çadır düşərgələrində yaşayan məcburi köçkünlər qısa bir müddətdə yeni tikilmiş qəsəbələrə köçürülmüş, onlara torpaq sahələri ayrılması və yeni iş yerləri açılması yolu ilə bir sıra problemlər öz həllini tapmışdır.

Qaçqın və məcburi köçkünlərin problemləri ümummillə lider Heydər Əliyev siyasi kursunun davamçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin də daim diqqət mərkəzində olmuş, bu istiqamətdə məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilmişdir. Hələ 2003-cü il prezident seçkiləri ərəfəsində keçirilən görüşlərdə cənab İlham Əliyev “Ölkədə bir dənə də çadır düşərgəsi qal-mayacaq” deyə vurğulanmış, bu bəyanat qısa müddətdə reallığa çevrilərək, respublikamızda qalan 7 çadır düşərgəsi də ləğv olunmuşdur.

Ulu öndər Heydər Əliyevin əsas məqsədlərindən biri azərbaycanlılara qarşı həyata keçirilmiş soyqırım cinayətlərinə siyasi qiymət verilməsi idi. Heydər Əliyevin 19 dekabr 1997-ci ildə imzaladığı “1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistan SSR-dəki tarixi-etnik torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyası haqqında” Fərmanı xalqımıza qarşı həyata keçirilən cinayətə hüquqi-siyasi qiymət verilməsi və onun beynəlxalq ictimaiyyətin nəzərinə çatdırılması məqsədini daşıyırdı. Deportasiya nəticəsində minlərlə insan, o cümlədən qocalar və körpələr ağır köçürməyə və kəskin iqlim dəyişikliyinə dözməyərək həlak olmuşdur. Bütün bunlar ötən 50 il ərzində lazımcına araşdırılmamış, hadisələrə hüquqi qiymət verilməmişdir. Ulu öndərin göstərişi ilə azərbaycanlılara qarşı edilən bu vəhşiliklərə bütün cəmiyyət tərəfindən qiymət verilməsi və onun beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması məqsədilə dövlət komissiyası yaradıldı. Heydər Əliyevin 26 mart 1998-ci ildə “Azərbaycanlıların soyqırımını haqqında” yeni bir Fərmanı ilə Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bütün soyqırım faciələrini qeyd etmək məqsədilə 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımını günü kimi elan edildi. Heydər Əliyevin tapşırığı ilə 31 mart 1998-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi xüsusi sessiya keçirərək XIX-XX əsrlərdə erməni millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırım cinayətini tanımaq məqsədilə beynəlxalq təşkilatlara müraciət etmişdir.

Azərbaycan Respublikasında miqrasiya formalarından biri də xarici miqrasiyadır. Bu gün ölkədə hər bir şəxsin qanuni olaraq ölkədən getməsi, ölkəyə gəlməsi üçün hər cür şərait və hüquqi baza yaradılmışdır. Ulu öndər dövlətin əsas vəzifəsinin bütün ölkələrdə yaşayan azərbaycanlılara mümkün olan qayğıni, diqqətin göstərilməsində olduğunu bildirirdi. Ulu öndər hər dəfə xarici ölkələrə rəsmi səfərləri zamanı orada yaşayan azərbaycanlılarla görüşmüş, problemləri ilə tanış olmuşdur. Heydər Əliyevin “Azərbaycanlılar harada yaşayırlarsa-yaşasınlar, bir-biri ilə bir olmalıdırlar”, “Biz heç zaman milli köklərimizi unutmamalıyıq” müraciəti və “Hər bir insan üçün milli mənsəbiyyət onun qürur mənbəyidir, həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam” sözləri xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycan xalqının vahid diaspora halında birləşməsinə, eyni zamanda azərbaycançılıq ideyalarının daha da möhkəmləndirilməsinə xidmət etmiş oldu. Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayındakı nitqində Heydər Əliyev demişdir: “Biz dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan azərbaycanlıların hər birinin öz ölkəsində yaxşı yaşamasını, öz mövqeyini möhkəmləndirməsini, öz rifah halını yaxşılaşdırmasını arzulayırıq. Arzulayırıq ki, hər bir azərbaycanlı yaşadığı ölkədə ictimai-siyasi həyatda fəal iştirak etsin, özünə görkəmli bir yer tutsun, müəyyən təsir imkanına malik olsun” [3].

Ümummillə lider Heydər Əliyevin Fərmanı ilə 2002-ci il iyulun 5-də Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin yaradılması, həmin ilin dekabr ayının 27-də “Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlılarla bağlı Dövlət Siyasəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbulu Azərbaycan diasporunun inkişafına dövlət qayğısının daha da artırılmasına, bu sahədə ciddi nailiyyətlər əldə olunması məqsədilə vahid strategiyanın hazırlanması kimi mühüm məsələlərin həllinə imkan yaratdı.

Xarici ölkələrdə yaşayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquqlarının qorunması, sosial müdafiələrinin təmin olunması Prezident cənab İlham Əliyevin daim diqqət mərkəzindədir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Proqramı (2006-2008-ci illər)” və “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramında (2004-2008-ci illər)” xarici ölkələrdə işləyən Azərbaycan vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının qorunması, habelə sosial müdafiələrinin təmin edilməsi prioritet istiqamət olaraq seçilmişdir. Azərbaycanın ümummillə lideri Heydər Əliyev Ümumrusiya Azərbaycan Konqresinin təsis qurultayında “Rusiyada yaşayan və ailəsinə çörək qazanan, eyni zamanda bu və ya başqa regionun ictimai həyatında iştirak edən hər bir azərbaycanlı hörmətə layiqdir və biz

onun maraqlarını qorumalıyıq” deyən ulu öndərin siyasətinin davamçısı Cənab İlham Əliyevin 22 noyabr 2006-cı il tarixli Sərəncamı ilə Rusiya Federasiyasında işləyən Azərbaycan vətəndaşlarının problemlərinin həllinə köməklik məqsədi ilə Dövlət Komissiyası yaradılmışdır.

Miqrasiya siyasətinin əsas vəzifələrindən biri kimi beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi məqsədilə 2000-ci ildə Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının baş katibi Brunson Mak Kinlini qəbul edən Heydər Əliyev təşkilatla əlaqələrin vacibliyini vurğulamış və Azərbaycan Respublikası 2001-ci ildən Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının üzvlüyünə qəbul olmuşdur.

Əsası ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş sosial yönümlü siyasət bu gün cənab Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Artıq təkcə neft sektoru deyil, qeyri-neft sektorunda da dinamik inkişafa nail olunmuşdur. “Mən şübhə etmirəm ki, yaxın zamanlarda Azərbaycan daha da inkişaf edəcəkdir. Bizi ən çox narahat edən problem – yoxsulluq, onun səviyyəsi daha da aşağı düşəcək, işsizlik tamamilə aradan qaldırılacaqdır. Mən buna inanıram” deyən cənab İlham Əliyevin uğurlu sosial-iqtisadi siyasəti nəticəsində respublikamızda son 10 il ərzində 1 milyon iş yeri açılmış, yoxsulluğun səviyyəsi 5,3 faizə enmiş və beləliklə, ölkənin uğurlu, dayanıqlı və sürətli inkişafı təmin edilmişdir.

Cənab Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla həyata keçirilən daxili və xarici siyasət nəticəsində son illər ölkə iqtisadiyyatının sürətli inkişafı, stabil siyasi-iqtisadi vəziyyət, təhlükəsizlik və cəmiyyətində mövcud tolerantlıq imkanı, neft yataqlarının işlənməsi ilə bağlı irimiqyaslı beynəlxalq layihələrin həyata keçirilməsi, eləcə də qeyri-neft sektorunun inkişafına xarici sərmayənin cəlb olunması və biznesin inkişafı üçün əlverişli mühitin yaradılması Azərbaycanı əcnəbi işçi qüvvəsi üçün getdikcə daha artıq dərəcədə cəlbəedici ölkəyə çevirmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Nazirlər Kabinetinin 2008-ci ilin birinci yarısının yekunlarına həsr olunmuş iclasda çıxışında ölkəmizə gözlənilən immiqrant axınının tənzimlənməsinə indidən hazırlıq görülməsi ilə bağlı dövlət orqanlarının qarşısına mühüm vəzifələr qoyulmuşdur. İclasda cənab İlham Əliyev vurğulamışdır ki, “Yəqin xatırlayırımsız, mən təxminən bir il, bəlkə, bundan da əvvəl bu məsələyə toxunaraq demişdim ki, biz gələcəkdə miqrasiya məsələlərinə ciddi fikir verməliyik. Çünki mən görürdüm ki, bu vaxt gələcək. Azərbaycanda aparılan islahatlar, icra olunan layihələr, bütövlükdə bizim iqtisadi inkişafımız, neft satışından əldə ediləcək gəlirlərimiz artıq göstərirdi ki, bu vaxt gələcək və vaxtında biz Dövlət Miqrasiya Xidmətinə yaratdıq. İndi elə etməliyik ki, Azərbaycana işləməyə gələn xarici işçi qüvvəsi yerli vətəndaşların iş yerlərini almasınlar, onlara rəqabət yaratmasınlar. Eyni zamanda, Azərbaycanda özlərini bizim adət-ənənələrimizə uyğun şəkildə aparsınlar, qanunlara uyğun şəkildə aparsınlar. Dövlət bu sahədə siyasətini çox ciddi tənzimləməlidir” [2].

Miqrasiya proseslərinin idarə olunması və tənzimlənməsi məqsədilə həm qanunvericilik, həm də institusional sahədə bir sıra ciddi addımlar atılıb, əsaslı tədbirlər həyata keçirilib. Bu günədək Azərbaycan Respublikasında miqrasiya məsələlərinə aid olan 20-dən artıq normativ akt qəbul edilmişdir. 2004-cü ildə qəbul edilmiş “Dövlət Miqrasiya Siyasəti Konsepsiyası”nın məqsədi miqrasiya sahəsində mövcud vəziyyətin qiymətləndirilməsi və idarə olunması siyasətinin formalaşdırılmasıdır. Konsepsiyanın gerçəkləşdirilməsi və qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün “Azərbaycan Respublikasının 2006-2008-ci illər üçün Dövlət Miqrasiya Proqramı” təsdiq edilib. Proqramda əsas fəaliyyət istiqamətləri olaraq, miqrasiya sahəsində idarəetmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi, bu sahədə dövlət tərəfindən tənzimlənmənin səmərəliliyinin artırılması, aidiyyəti dövlət orqanlarının miqrasiya sahəsində işlərinin əlaqələndirilməsi, mövcud qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi, qeyri-qanuni miqrasiyanın qarşısının alınması üzrə kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Proqramın icrası üzrə 2007-ci ildə dövlətin miqrasiya siyasətinin həyata keçirilməsi, miqrasiya proseslərini nizamlamaq və proqnozlaşdırmaq, bu sahədə müvafiq dövlət orqanlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi məqsədilə, Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidməti yaradılıb. 2009-cu ilin martın 4-də Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin Miqrasiya proseslərinin idarə olunmasında “bir pəncərə” prinsipinin tətbiqi haqqında fərmanı miqrasiya proseslərini tənzimlənməsi üçün çox əhəmiyyətli sənəddir. Fərmanda miqrasiya idarəetmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi, Azərbaycan Respublikasına gələn əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə ölkə ərazisində qanuni əsaslarla yaşamaqları və əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaları üçün müvafiq icazələrin verilməsi, onların yaşayış yeri üzrə qeydiyyatı alınması prosedurunun sadələşdirilməsi, bu sahədə şəffaflığın təmin edilməsi məsələləri önə çəkilir. Bu fərmanla Azərbaycan Res-

publikasında miqrasiya proseslərinin daha yaxşı səviyyədə tənzimlənməsi yeni mərhələyə keçmişdir. Bu proseslərin məntiqi nəticəsi olaraq, Miqrasiya Məcəlləsi qəbul edilmiş və 1 avqust 2013-cü il tarixindən qüvvəyə minmişdir.

Qeyri-qanuni miqrasiyanın bir təzahürü kimi qəbul edilən insan alverinə qarşı mübarizəyə dair 2004-cü və 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Milli Fəaliyyət Planı təsdiq edilmiş, 2005-ci ildə İnsan Alverinə qarşı mübarizə haqqında Qanun qəbul edilmişdir. Qanunsuz miqrasiyanın qarşısının alınması məqsədilə Azərbaycan Respublikasında biometrik eyniləşdirmə sisteminin yaradılması üzrə Dövlət proqramı qəbul edilmişdir.

Əgər 90-cı illərin əvvəllərində Azərbaycanın miqrasiya mənzərəsi tam fərqli idisə, bu gün artıq tamamilə yeni bir mənzərə ilə üzləşirik. Ümummilli lider Heydər Əliyevin 2000-ci ildə ABŞ-ın nüfuzlu yəhudi təşkilatlarının rəhbərləri ilə görüşündə söylədiyi fikirlər bu baxımdan xüsusi maraq doğurur: “Bilirsiniz, təxminən 1988, 1989-cu illərdən başlayaraq Sovetlər İttifaqından Qərb ölkələrinə, Amerikaya, İsrailə yəhudilərin axını güclü olmuşdur. Azərbaycandakı bu proses, eyni zamanda, Azərbaycanda gedən ictimai-siyasi proseslər Ermənistan-Azərbaycan müharibəsinə görə və daxildə vəziyyət çox gərgin olduğuna görə daha da çətin olmuşdur. Ancaq 1993-cü ildən biz Azərbaycanda daxili ictimai-siyasi sabitliyi təmin edə bildik və insanların miqrasiyası çox kəskin şəkildə dayandı. Hətta sizə deyə bilərəm ki, vaxtilə Azərbaycandan İsrailə köçmüş insanlar - yəhudilər indi artıq Azərbaycana döndürülər”.

90-cı illərin əvvəllərində Azərbaycandan xaricə çox böyük miqrasiyanın şahidi olurduqsa, bu gün artıq xaricdən ölkəmizə immiqrasiya meyillərinin artması müşahidə olunmaqdadır. Azərbaycan bu gün artıq xarici miqrantlar üçün çox cəlbedici bir ölkəyə çevrilib ki, bunun da, heç şübhəsiz, əsas səbəbi ulu öndər Heydər Əliyevin vaxtilə həyata keçirdiyi miqrasiya siyasətinin uğurlu nəticələridir ki, bu gün öz bəhrəsini verməkdədir.

Açar sözlər: miqrasiya, demoqrafiya, soyqırım, qaçqın, məcburi köçkün.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. “Azərbaycanın Demoqrafik İnkişaf Konsepsiyası” haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 11 noyabr 2004-cü il tarixli 517 nömrəli Sərəncamı.
2. Xalq qəzeti, 2008, iyul.
3. www.President.az

Анар Гасанлы

ГЕЙДАР АЛИЕВ И МИГРАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

В статье анализируется развития миграционной политики, а также политики, проводимой в этой области общенациональным лидером Гейдар Алиевым. А также проанализированы исторические услуги общенационального лидера в регулировании миграционных процессов.

Ключевые слова: миграция, демография, геноцид, беженцы, внутренне перемещенные лица

Anar Hassanli

HEYDAR ALIYEV AND MIGRATION POLICY IN AZERBAIJAN

The article analysed the development of migration policy, and the policy carried out in this field by the national leader Heydar Aliyev. It is also analysed the national leader's historical services in the regulation of migration processes.

Key words: migration, demography, genocide, refugees, internally displaced persons